

תיקוני עירובין

גליון שאלות הלכתיות

המתחדשות מידי שבוע בבדיקת העירובים השכונתיים

עירובין למעשה
עיון | שימוש | כשרות

מוקד העירוב
בארץ הקודש
054-84-833-20

גליון מס' 273
שבת תשפ"א

עירוב שכונתי בשכונה בבניה מושקע וטוב

בענין העירובים הנעשים בשכונות החדשות שנמצאות בשלבי בניה, הזכרנו (בגליון 271) את התמודדות הקשה שלהם עם עשיית העירוב, כיון שהרבה דברים משתנים כל הזמן, הגדרות והמדרכות, המשאיות והטרקטורים פורצים בכל פינה, ולכן נאלצים לעשות דברים זמניים, שיש בהם כמה חסרונות, מצד אחד האחראי צריך לעבוד לתקן הרבה יותר, ומצד שני זה גורם גם שאלות בכשרות, ומשום שקשה לשים לב לכל פרטי ההלכות, כאשר משקיעים הרבה מאמץ להמציא אילתורים.

בתקופה זו הגענו לשכונה חרדית חדשה, שצד אחד של הרחוב כבר בנוי ומאוכלס, וצד שני וכן עוד חלק גדול מהשכונה נמצא באמצע בניה. אבל כאן היה אברך שדאג לעשות עירוב מסודר ומושקע. הגענו לשכונה כדי לבדוק מה המצב של העירוב, על מנת לדעת להשיב לשואלים במוקד הטלפוני האם אפשר לטלטל בשכונה, מה רמת העירוב ומה הן גבולותיו, והנה רק התחלנו להסתובב מיד זיהה אותנו האברך שאחראי, וקיבל את פנינו בשמחה. האברך סיפר שהוא הגיע לגור לפני כמה חודשים, אבל לא היה שייך לעשות שם עירוב מחמת המשאיות והמנופים ושינויים גדולים שנעשו במדרכות ובחצרות, ולא היה יכול להעמיד משהו קבוע, אבל הוא החליט שכאשר יסיימו את העבודות הגדולות הוא ידאג לעירוב.

עירוב מושקע גם בשכונה בבניה

לפני שבועיים סיימו את הגדרות שלפני החניות הגדולות המקיפות את השטחים הגדולים שלפני הבנינים, ועי"ז נהיה רוב ההיקף מסודר וקבוע, ומיד הוא הזמין עובד שיעשה לו עמודי עירוב קבועים וטובים. ובאמת נהננו לראות את ההשקעה הגדולה, גם במקומות שהיה פתח קטן ברוחב מטר או אפילו פחות, הוא התקין שני עמודי עירוב טובים עם חוט טוב. [כנהוג שלא לסמוך על עומד מרובה במקום שאנשים עוברים, כמבואר בשו"ע (סי' ס"ה) ו"א ומשנ"ב ס"ק"י] כי זה פירצה שהרבים בוקעים בה. ובאמת יש ללמוד ממנו להשקיע ולעשות עירוב יפה וטוב. אבל גם בעירוב המסודר והקטן הזה, היו נידונים הלכתיים לא פשוטים, שהאברך מעצמו אמר לנו שהוא הסתפק בכך, ובאמת אין הדברים פשוטים להלכה.

לחי ע"י שהחוט עובר בנגד ראש הקיר

במרכז העירוב היו שלש פתחים מהחניה לרחוב, שכל אחד הוא כסה"כ ברוחב מטר או שנים, ולכן רצו לחסוך ולא לעשות צורת הפתח קטנה לכל פתח, ועשו צורת הפתח אחת ארוכה שעוברת על שלושת הפתחים. הבעיה בזה, שהקיר שמפריד בין פתח לפתח עובר מתחת צורת הפתח, וא"כ הוא פוסל את הפתח. [אלא שבמקרה זה הקיר אינו חוצה את הפתח, אלא בנוי במקביל לפתח, דהיינו שהוא הולך לאורך החוט מתחתיו, ולא נכנס פנימה, באופן זה יש שלומדים מדברי החזו"א (סי' ע' ס"ק י"ט) שהכשיר את הצוה"פ במקרה דומה כשפרס מחצלת בתוך הפתח. והביאור יש לומר שאינו מחלק את המקום לשנים, אלא מוסיף לסגור את מה שהפתח אמור לסגור. אבל י"א כיון שהקיר רחב הרבה יותר מהחוט והוא קיר קבוע, דינו שונה, וגם במקום אחד יש קיר גבוהה י' טפחים], לכן האברך החליט שצריך לעשות צורת פתח נפרדת לכל פתח.

האברך הראה לנו שהם עשו פתרון מיוחד, שהעובדים מדדו וחישובו והעמידו את העמודים במקום מדויק מאוד, באופן שהחוט יעבור על עובי הקיר, כדי שהקיר שבאמצע יהיה לחי לכאן ולכאן, ולא יצטרכו להוסיף עליו לחי. וא"כ אפילו שלמעלה החוט הוא חוט ארוך מתחילת הפתח הראשון עד הפתח השלישי, אבל לכל פתח יש צורת הפתח בפני עצמה, עם לחיים, דהיינו קצה הקיר, והחוט שעובר מלמעלה, הוא משקוף לכל פתח בפני עצמו.

לחי שיש לו המשך נמוך מי' טפחים

והנה זה רעיון מצוי, אלא שהקיר במקרה זה המשך עם עוד קיר נמוך פנימה אל שטח העירוב. והנה אם הקיר הממשיך פנימה היה גבוה י' טפחים,

הוא לא היה כשר ללחי, כמו שכתב המקור חיים ע"פ דברי הגמ' (עירובין דף ט.) שלחי המושך עם דופן המבוי ד' אמות, נידון כקיר ולא כלחי, או כמו שכתב החזו"א (סי' ע' ס"ק י"ח בהערה) שבצוה"פ גם יותר מד' אמות יכול להחשב כעמוד, אבל מדין פתחי שימאי יש להקפיד שלא ימשך לצד פנים ג' או ד' טפחים. לכן אי אפשר לקשור חוט על שני קירות שיחשבו צורת הפתח (כמו שכתב המג"א סי' שס"ג ס"ק כ"ח).

אבל במקרה זה שהקיר הממשיך פנימה נמוך מי' טפחים, ואין לו דין מחיצה, אולי יש להכשיר את קצה הקיר ללחי. ויש שרצו לדמות מקרה זה למש"כ בגמ' (דף ה.) בלחי ארוך שמוסיפים עליו לחי ועושים אותו משונה משאר הקיר כדי שלא יהיה כהמשך של הקיר, ואמרת הגמ' שהשינוי הוא, דמטפי ביה או דמבצר ביה, ויש שני פירושים אם צריך שיהיה עבה יותר, או אפשר שלמטה יהיה שווה ורק למעלה יהיה שינוי שגובה יותר או נמוך יותר. וכאן יש שינוי שהקיר

לחי מראש קיר בשמשיך נמוך קיר נמוך

שמשמש ללחי צורה גבוה יותר מהקיר הממשיך לצד פנים. אלא שבגמ' זה לא נאמר על לחי של צורת הפתח שהוא דין מחיצה, אלא על לחי של מבוי, שמספיק בו סימן של הבדלה [גם אם הוא משום מחיצה], כגון לחי הנראה מבחוץ, שאינו כשר לצורת הפתח. ועי' חזו"א (סי' ע' ס"ק ט"ז) ואכמ"ל.

ולמעשה ההוראה שלא להכשירו, מפני שבחזו"א מבואר שהלחי צריך לבלוט מהקירות ולסתום מקצת מהפתח, שיהיה כביכול מעט מחיצה בכניסה, וכיון שהקיר שממשיך פנימה שווה עם קצה הקיר, א"כ עד גובה שישים ס"מ אין משהו שבלוט בקצה הקיר, ואע"פ שבגובה נשאר י' טפחים, אינו מועיל, כי מחיצה צריכה לסתום בעשרה טפחים הסמוכים לקרקע, [ורק עד פחות מג' טפחים סמוך לקרקע, מותר מדין לבדו (שו"ע סי' שס"ג ס"ז וס"י)]. לכן במקרה כזה, צריך להוסיף לחי על ראש הקיר.

דין זה נוגע גם במקרים שאחראים מחפשים קרשים ללחיים כדי לתקן תקלות שנמצאו בבדיקת העירוב, ומצאו קרש שצורתו כעין ר', רחבו 30 ס"מ וגבהו י' טפחים, אבל בצד אחד ממשיך הקרש עוד חצי מטר, האם אפשר להשתמש בו ללחי. והתשובה לכאורה לפי הנ"ל, שאם מעמיד את הקרש בצורה שהחלק הבולט הוא לצד פנים, יש כאן חיסרון שהלחי מתרחב כלפי פנים. אלא שזה לא דומה ממש למקרה של הקיר, כי הקיר נמשך לפניו ד' אמות, ויש לו חשיבות של שיעור ארוך מבוי, ולכן מחייבים שיש חיסרון בסתימה שלו. משא"כ הקרש נמשך מעט, ואפשר להתחשב בתחילתו כתחילת לחי ולא קיר. אמנם יש חוששים בזה קצת להגדרת החזו"א בלחי רחב מדין פתחי שימאי. אבל אם יהפוך את הקרש שיבלוט רק לצד חוץ, ובצד הפנימי הוא ישר [והחוט עובר עליו בג' טפחים הראשונים] הרי זה כשר לכתחילה ללא חשש.

שיעורים מיוחדים בטלפון לקבוצת "בודקי עירובין"

בשבועות אלו שעם ישראל שרויים במצב קשה, שיש חולים רבים ל"ע, ואלפים רבים מבודדים בבתיהם, והמוסדות אינם פתוחים כרגיל, וגם הבראים סובלים כל אחד מהדברים שנמנעו ממנו. גם שיעורי העירובין שנפתחו בתקופה זו, לא יכולנו לקיימם במסגרת הרגילה, ואף בדיקות העירובים הצטמצמו והוגבלו בחוסר ברירה, נתפלל בזאת לישועה יחד עם כל ישראל, שיראה ה' בסבלינו ויקבל תפילותינו ויגאלינו, כמו שנאמר כי ידעתי את מאוביו וארד להצילי. שזו חיבה מיוחדת של אב לבנו, שמוציאו מהצרה אף כשעדיין לא יצא מטומאתו, וכמו שביציאת מצרים ה' גאל אותנו והוציאנו מהטומאה והע"ז מתוך ניסים וחסד וישועה, כן נזכה עכשיו להתעוררות מלמעלה באור ובחיבה, כמו שנאמר והסירותי את לב האבן מבשרכם ונתתי לכם לב בשר, ותבוא רפואה וישועה, ויתרבה שוב קול התורה בשמחה.

לכס לב בשר, ותבוא רפואה וישועה, ויתרבה שוב קול התורה בשמחה. בשבועות אלו הוספנו שיעורים בטלפון לאברכים המשתתפים במסגרות הלימוד לבדיקת עירובים למעשה, ועסקנו בלימוד דברים נוספים מעבר ללימוד המתוכנן שהוא יימסר בעז"ה בשילוב המצגות והתמונות מהעירובים שנבדקו ברחבי הארץ.

השכירות נוגעת הרבה פעמים לא רק לאחראי

בין הדברים שלמדנו היה על עניני השכירות מגוי ומומר בזמנינו, ונביא כאן קטע אחד מהשיעור בענין הפתרון של שכירו ולקטיו, שהוא דבר שנוגע להרבה אנשים באופן פרטי, ולא רק לאחראים העוסקים בעירוב שכונות: אלא כגון אדם שגר במקום שאין עירוב שכונות, ורוצה לעשות עירוב בבנין שלו כדי שיוכל לבקש דבר מהשכנים בשבת, וכן מי שנוסע לשבת למקום שיש בו שכנים שאינם שומרי שבת ורוצה להוציא דברים לחצר. או אפילו אברך שגר בשכונה מתחרדת שעשו בה עירוב שכונות, בכל זאת בהרבה שכונות כאלו עשו רק מחיצות טובות, ולא שכרו מאותם שאינם שומרי שבת, מחמת הקושי לטפל בכל כך הרבה דירות, כמו בירושלים בשכונת נוה יעקב בחלק המתחדר, פסגת זאב צפון, רמת ב' וג', חלק מגילה, ועוד. ולכן אברך שרוצה שיהיה מותר לטלטל בבנין שלו לכתחילה, פונה לשכנים שאינם שומרי מצוות ושוכר את רשותם. ומכיון שהשכירות הרגילה היא דבר קשה שהשכנים יסכימו אליו, נתנו חכמים פתרון שנקרא שכירו ולקטיו, שמבוסס על זכות שימוש להנחת חפץ בבית הגוי, וע"ז מספיק שמבקשים מהשכן לשמור לנו חפץ כלשהו כגון מפתח, ואפילו אין צורך לספר לו שזה בשביל הטלטול בשבת. אבל בשיעור בארנו שלשה דברים חשובים בנוגע לפתרון זה.

האם אפשר לתת לגוי מפתח של המקלט או זר פרחים

א. צריך ששמירת החפץ תהיה עבור הנותן, המפקיד, ולא בשביל החילוני או הגוי שהוא השומר. לדוגמה, היו אברכים בכמה מקומות שהתקשו לבקש מהשכן החילוני לשמור מפתח של הדירה, כי לא היה בזה הגיון, השכן לא פותח דלת ואין לו קשר אפילו עם השכנים, א"כ מה פתאום שישמור על המפתח, לכן הם העלו פתרון חדש, כיון שיש מקלט משותף בבנין והמפתח של המנעול נמצא אצל ועד הבית. א"כ הם ישכפלו מפתחות על חשבונם הפרטי, וכך זה יהיה חפץ שלהם, ויאמרו לחילוני שיחם מפתח שיהיה לו כשיצטרך להיכנס למקלט, ובינתיים יוצא שהוא מחזיק בחפץ שלהם. הנה בצורה זו אינם נחשבים שכירו ולקטיו וזה לא מועיל, כי אמנם את המפתח לא הקנו לו, אבל שמירת המפתח אינה בשבילם אלא לצורך עצמו, וכל הענין בהפקדת חפץ אינו בחפץ עצמו, אלא צריך שהמקום בבית הגוי יהיה עומד לשמוש לו.

ונוסף ביאור, מקור הדין בגמרא הוא שפועל שיכול להשתמש בבית בעל הבית הגוי, עשו אותו כשליח או כבעלים להשכיר את דירת בעה"ב שלא מדעתו, והוסיפו בגמרא ובשו"ע (סי' שפ"ב סי"ב) שכמו כן אפשר שאחד מבני החצר יקבל רשות מהגוי להשתמש באיזה מקום בביתו להניח חפץ, ואז הוא נחשב שכירו ולקטיו ויכול להשכיר את דירת בעה"ב הגוי. [לדעת המשנ"ב צריך שיניח חפץ כדי לקנות את ההשתמשות במקום, ולדעת החו"א מספיק ההסכמה וקבלת הרשות. ועכ"פ לדעת שניהם העיקר הוא שיש למישהו זכות שימוש בבית הגוי.] הוסיפו פוסקי זמנינו וחידישו שאם מבקש מהגוי תשמור לי מפתח או חפץ כלשהו, והגוי מניח את החפץ בביתו, גם זה נקרא תשמור לי שימוש, כי הוא מייעד לי את מקום החפץ. אבל לפ"ז כל הענין בהפקדת החפץ הוא השימוש של השמירה מייעד לי את המקום שבבית הגוי, משא"כ כשנותן לגוי או לחילוני חפץ שמיועד אליו כמו מפתח של מקלט, א"כ השמירה של הגוי על המפתח היא לעצמו, ולא נחשב שייעד לי מקום.

נביא דוגמאות נוספות מהרעיונות המקוריים של האברכים הקינים, בבני ברק באזור העיריה יש שכונה מתחדרת, ואברכים התאמצו לעשות את השכירות כדין למרות שמדובר בשטח גדול עם הרבה דירות שאינם שומרי מצוות ובחלק מהבנינים פנו לאברך שגר שם שיטפל בשכירות עם השכנים שלו. אחד מהאברכים בא עם רעיון עבר חג השבועות, לקנות לשכנים שלו זר פרחים כנהוג לבית יהודי, ויתן לשכנים החילוניים להניח בביתם לקישוט לכבוד החג, ואע"פ שבדרך כלל דבר כזה ניתן במתנה ואינו דומה לשכירו ולקטיו, אך הוא יעשה מסירת מודעה בפני שלשה שבכוונתו שהפרחים יישארו שלו, וממילא יהיה לו חפץ בביתם ויוכל להשכיר מדין שכירו ולקטיו. אבל הוור הרבנים שזה לא מועיל, כי לפי מה שבארנו הרעיון של ההיתר הוא שבשמירת החפץ עבורי הוא מייעד לי את המקום, משא"כ בזר פרחים הוא לא יודע ששומר לך אותם, והוא לא מכוון להחזיר אותם, וגם אם היה מתכוון להחזיר אך כעת המקום והשימוש שלהם מיועד אליו ולא למפקיד, ואינו נחשב שכירו ולקטיו.

לפ"ז יש לדון בדברים נוספים, כגון להניח קופות צדקה, האם זה נחשב לשימוש המפקיד, או מנהל הקופה, או לשימוש הגוי שהסבירו לו שזה שומר לו על הבית. וי"ל שהדבר תלוי איך הסבירו לו, ומה הוא הבין מהם.

עשיית עירוב על דירת הגוי ע"י זיכוי למניח אצלו חפץ

ב. דבר נוסף שצריך לדעת, לשכור ממניח החפץ, ולא מספיק שהניחו חפץ. דין זה מבואר בשו"ע (סי' שפ"ה סי"ב), שבעצם הנחת החפץ היא רק היכי תימצי להחשב שכירו ולקטיו שיכול להשכיר, אבל העיקר הוא לשכור לאחר מכן את דירת הגוי מזה שהפקיד את החפץ. אמנם נחלקו הראשונים באופן שהמפקיד את החפץ הוא יהודי ולא גוי, דעת רש"י שמספיק הנחת החפץ, וזה ביאור דברי הגמרא (עירובין דף טז, א) אמר רב יהודה אמר שמואל אפילו שכירו ואפילו לקטיו נותן עירובו ודיו. אבל דעת הרמב"ם שדירת גוי ניתרת

רק ע"י שכירות, ולכן צריך שמישהו ישכור מהאיש שהפקיד את החפץ. והשו"ע (סי' שפ"ב סי"ב) הביא דעה ראשונה בסתמא שצריך לשכור, ודעה שניה בשם י"א שמספיק הנחת החפץ, [והוסיף המשנ"ב ע"פ הרשב"א שצריך לזכות את העירוב לאותו אדם, ואפילו אם אינו נמצא בעיר בשבת מועיל לזכות לו עירוב באופן זה, כי הוא מערב את דירת הגוי שנמצא כאן, וזה חידוש שמעריבים עם אדם שנמצא מחוץ לעיר]. ולהלכה כותב המשנ"ב (סי' קמ"א) שלכתחילה נכון לחוש לסברה הראשונה שצריך לשכור דוקא [ומשמע שבדיעבד יש לסמוך על השיטה השניה].

לכן כשעושים את הפתרון של שכירו ולקטיו, שנותנים לגוי או למומר שישמור חפץ בביתו, ועי"ז הנותן נחשב שכירו ולקטיו, צריך לכתחילה לשכור ממנו בזמן שהחפץ מונח, ולפרש עד מתי תחול השכירות [אפילו עד אחרי שהגוי יזרוק את החפץ כדלקמן]. אמנם בדיעבד מספיק לזכות לו את העירוב, [ואנו משתמשים גם בזה להתייר לפעמים דירה של עובד זר או נוער נושר שאי אפשר לשכור מהם, דע"כ לבעלים שהוא שומר שבת יש בדרך כלל בעלות להניח חפץ, ומזכים לו את העירוב כשיטת רש"י].

האם לסמוך על הגוי שישמור תמיד על החפץ

ג. הדבר השלישי הוא, שהרבה אברכים שואלים מה יהיה אם הגוי יפסיק לשמור את החפץ, או האם אפשר לסמוך עליו שלא יזרוק אותו כעבור חודש או שנה. והנה במשנ"ב (סי' ק"ל ל"ז) כתב שלדעת הרבה פוסקים אפילו אם הגוי יסלק את החפץ לא התבטל הזכות של השכירו ולקטיו ויכול להשכיר עדיין את דירת הגוי, אבל זה לא נכון למציאות שלנו, כי במשנ"ב מדבר כשקיבל מהגוי רשות להשתמש בביתו להניח איזה חפץ שירצה, ולכן אומר המשנ"ב שגם כשהגוי יסלק איזה חפץ שהיה מונח, עדיין הזכות מסורה למניח להביא חפץ אחר, והוא עדיין כשכירו ולקטיו, אבל בזמנינו שהבקשה שמבקשים מהגוי אינה שיתן לי מקום בביתו להניח חפץ, אלא קח חפץ זה ותשמור לי אותו בביתך, א"כ כל הרשות היא על חפץ זה, וכשסילק את החפץ התבטלה הרשות, ואינו שכירו ולקטיו.

א"כ חוזרת השאלה מה יהיה אם הגוי יסלק את החפץ ואנו לא נדע על כך. והתשובה היא, שאם שוכרים ממניח החפץ בנוסח הנכון עם קביעת זמן, זה יישאר גסאחרי שיסלק את החפץ. ודין זה מבואר בשו"ע לגבי שכירו ולקטיו שהתפטר מתפקידו, שאם שכרו ממנו את דירת הגוי לזמן קצוב, כגון לשנה מותרים עד תום הזמן, וזה לא מתבטל באמצע. אבל אם שכרו סתם ולא אמרו עד מתי, הרי זה מתבטל בשעה שהשכירו ולקטיו מסתלק. וכתב המשנ"ב שלכן יש להזהר שלא לשכור סתם, אלא לפרש על זמן מסוים, וכתב שהסכימו האחרונים שלכתחילה טוב רק עד עשרים שנה, לפ"ז כל מי שעושה בזמנינו פתרון של הנחת חפץ אצל הגוי, יקפיד להשכיר את דירת הגוי בזמן שעדיין בטוח שהחפץ מונח בביתו, ויפרש עד מתי תחול השכירות, ואז ההיתר לא יתבטל כשיסולק החפץ, [ואפשר אחר"כ גם לבקש מהגוי שיחזיר את החפץ, ובלבד שלא יאמר לו מראש שמניח אצלו רק לשבוע אחד, כי אז אינו יכול להשכיר על זמן יותר מאוחר]. ולפ"ז יש סיבה נוספת לעשות שכירות ממי שהניח את החפץ (כנ"ל אות ב'), ולא רק להניח חפץ, כי רק ע"י השכירות נשאר ההיתר כשהגוי יזרוק או יחזיר את החפץ.

מפרשת בשלח יש מקור לאיסור טלטול או לתחום שבת

בשבוע זה פרשת בשלח, נאמר בתורה המקור לאיסור תחומין, שנאמר (שמות פט"ז פכ"ט) ראו כי ה' נתן לכם את השבת גוי, שבו איש תחתינו, אל יצא איש ממקומו ביום השביעי. וברש"י הביא שבמכילא, אמרו אלו אלפים אמה על תחום שבת. אבל רש"י כותב שזה אסמכתא, כי אין התחום אלא מדברי סופרים, ועיקרו על לוקטי המן נאמר, דהיינו שהפסוק מדבר על מלאכת הוצאה וטלטול מרשות לרשות.

אבל הרמב"ם (בספר המצוות ל"ת שכ"א, ובהלכות שבת פכ"ז ה"א) כותב שהיוצא חוץ לתחום המדינה [העיר] בשבת לוקה, שנאמר אל יצא איש ממקומו ביום השביעי, ולא נתנה התורה שיעור [מפורש] לתחום זה, אבל חכמים העתיקו שתחום זה הוא חוץ לשנים עשר מיל, כנגד מחנה ישראל, שכך אמר להם משה רבינו, לא תצאו חוץ למחנה. ומדברנן שלא ייצא חוץ אלאלפים אמה. וכן בשו"ע והרמב"א (או"ח סי' ת"ד) נקטו כשיטת הרמב"ם שיש איסור מהתורה בשיעור י"ב מיל, ומדברנן אלפיים אמה שהם מיל אחד. [ומלאכת הוצאה לדעת הרמב"ם נלמד מפרשת ויקהל שאמר משה אל יעשו עוד מלאכה לתרומת הקודש ויכלו העם מהביא (רמב"ם הל' שבת פ"ב ה"ח). ועי' בתוס' (עירובין דף יז: ד"ה לאו) שנקט דלכו"ע נאמר בפרשת בשלח גם איסור הוצאה].

בשבוע זה עסקנו בסידור דיני התחום לעיר בית שמש, לנוהגים שלא להסתמך על העירוב הכללי של העיר, שלפ"ז כשיש רווח בין השכונות הן נחשבות כערים חלוקות. וראה לעיל בגליון 270 שכתבנו על ההפסק בין רמה א' לרמה ג' בגלל פארוק המפסיק ביניהם ששיעור קמ"א אמה. כמו כן מבואר במאמר דין התחום לרמה ב' ולקרית, וכן לרמה ד' החדשה.

ניתן לקבל את המאמר על חישוב התחום בבית שמש, במייל,

בשליחת בקשה לכתובת A83320@GMAIL.COM.